

წმინდა საყდრის როლი ერთიანი ეკროპის იდეის განხორციელებაში (1945-1958 წწ.)

ირაკლი ჯავახიშვილი*

I. შესავალი

მეორე მსოფლიოს ომით გამოწვეული გამანადგურებელი შედეგების ფონზე, ევროპელებმა მთელი სიმძაფრით იგრძნეს ერთობის საჭიროება, რაც მომავალში თავიდან ააცილებდა მათ მსგავს კატასტროფას და ხელს შეუწყობდა ევროპულ ხალხთა მშვიდობას, განვითარებასა და კეთილდღეობას. ერთიანი ევროპის „დამფუძნებელმა მამებმა“ – ადენაუერმა, შუმანმა და დე გასპერმა (და მათთან ერთად, მონემ) – ხორცი შეასხეს უკვე დიდი ხნის ნანატრი ევროპული ერთობის იდეას და ამ საქმეში, სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, ისინი აქტიურად ხელმძღვანელობდნენ ქრისტიანული, კერძოდ, კათოლიკური, ხედვებითა და ფასეულობებით.

წინამდებარე სტატიაში მიმოვიხილავ იმ საკითხს, რომელიც ევროპული ინტეგრაციის პროცესთან დაკავშირებით ნაკლებად ცნობილია (ან ზოგჯერ, სრულებით უგულებელყოფილია) ქართული სამეცნიერო სივრცისთვის – რა როლი მიუძღვის წმინდა საყდარს (ვატიკანს, რომის კათოლიკე ეკლესიას და პაპ პიუს XII) და მათ შორის, კათოლიკურ სოციალურ მოძღვრებას ერთიანი ევროპის იდეის განხორციელებაში. აღნიშნული სტატიის საკვლევ პერიოდად ავირჩიე 1945-1958 წლები, მეორე მსოფლიო ომის დასრულებიდან რომის ხელშეკრულებათა დადებამდე (1957 წ.) და პაპ პიუს XII (1939-1958 წწ.) გარდაცვალებამდე. მთავარი ჰიპოთეზა გულისხმობს იმას, რომ თავისი პოლიტიკური მხარდაჭერით, სოციალური აზროვნებით, რელიგიური და მორალური ფასეულობებით, როგორც პოლიტიკურმა სუბიექტმა (ვატიკანი) და ეკლესიამ (რომის კათოლიკე ეკლესია), წმინდა საყდარმა და

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი, სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი, საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი.

პაპმა პიუს XII არსებითი წვლილი შეიტანეს ევროპულ გაერთიანებათა ჩამოყალიბებაში და რაც მთავარია, ეს გააკეთეს ქრისტიანული ფასეულობებისა და მორალის საფუძველზე, რამაც პოლიტიკურ პრაქტიკაში ქრისტიანული დემოკრატიის სახით ჰპოვა განხორციელება.

II. პონტიფიკატის ხედვა

პაპ პიუს XII, რომლის პონტიფიკატიც 1939-1958 წლებს მოიცავდა,¹ ძლიერ აწუხებდა ევროპაში კომუნისტური პარტიების წინსვლა და ზოგადად, მარქსისტული იდეოლოგიის მოზღვაება.² იგი არსებითად თავისი წინამორბედის, პაპ პიუს XI, ხაზს მიჰყვებოდა, რომელიც დოქტრინულ შეურიგებლობას ამტკიცებდა კათოლიკურ სარწმუნოებასა და მარქსიზმს შორის თავის ენციკლიკაში – *Quadragesimo Anno* (1931 წ.).³

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ პაპი პიუს XII ხაზს უსვამდა ევროპის სწრაფი აღდგენის საჭიროებას და ინტერესს იჩენდა ამ პროცესის მიმართ (1948 წლის 7 მაისს, მან პირადი წარმომადგენელი წარგზავნა „ევროპის კონგრესზე“).⁴ რამდენიმე თვის შემდეგ წმინდა მამამ მიმართა საერთაშორისო კონგრესის დელეგატებს და ევროპის ფედერაციულ კავშირს მხარი დაუჭირა. მისი თქმით, „კონტინენტის დიდმა ერებმა, დიდებითა და ძლიერებით აღსავსე ხანგრძლივი ისტორიიდან გამომდინარე, შეიძლება ხელი შეუშალონ ევროპული კავშირის ჩამოყალიბებას...“, ისინი

¹ Copp F. J., The Life and Pontificate of Pope Pius XII: Between History and Controversy. *Journal of Church and State*, 57(1), 2015, 185-188.

² Coppa F.J., Pope Pius XII and the Cold War: The Post-war Confrontation between Catholicism and Communism, in: *Religion and the Cold War*, Edited by D. Kirby, London, 2003, 50-66.

³ Pio XI, *Lettera Enciclica Quadragesimo Anno*. Libreria Editrice Vaticana, 1931.

⁴ Pont B.C., Papal Thought on Europe and the European Union in the Twentieth Century, *Religion, State and Society*, 37(1), 2009, 131-146.

„უნდა გაემიჯნონ თავიანთ წარსულ სიდიადეს, რათა შეუერთდნენ უფრო მაღალ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ერთობას“⁵.

იმავე დროს, მისეული ევროპის იდეა ქრისტიანული ევროპის ნმ. ბენედიქტესეული (რომელიც 1947 წელს „ევროპის მამად“ გამოაცხადა⁶) ევროპის იდეას ემთხვევა.⁷ პაპ იოანე პავლე II პერიოდამდე წმინდა საყდრის ევროპეიზმი თავდაცვით ქრილში აღიქმებოდა.⁸ სულ მცირე სტალინის გარდაცვალებამდე, პიუს XII მტკიცედ უჭერდა მხარს თავდაცვის ევროპულ გაერთიანებას.⁹ ეს უკანასკნელი იდეა შემდეგ დაასამარა შარლ დე გოლმა, რომელიც პოლიტიკურ და სამხედრო დონეზე ევროპაში ყოველგვარ ფედერალისტურ ჰიპოთეზას ეწინააღმდეგებოდა.¹⁰ ფაქტობრივად, პაპი პიუსი ფედერალისტი იყო, – მხარს უჭერდა ამ იდეას, რომელიც დანარჩენმა კათოლიკურმა სამყარომ არცთუ მარტივად მიიღო.

III. პაპი პიუს XII კომუნიზმის წინააღმდეგ

მეორე მსოფლიო ომის დასრულებიდან ხუთი წლის შემდეგ, 1950 წლის 12 აგვისტოს, პაპმა პიუს XII გამოაქვეყნა თავისი ცნობილი ენციკლიკა *Humani Generis* („იმ ზოგიერთი მცდარი შეხედულების შესახებ, რომლებიც ცდილობენ, შეარყიონ კათო-

⁵ Pio XII, Discorso di Sua Santità Pio XII in Occasione del II Congresso Internazionale per Dar Vita All'Unione Federale Europa, 1948, Libreria Editrice Vaticana, 7.

⁶ Acerbi A., *La Chiesa e l'Italia: Per una storia dei loro rapporti negli ultimi due secoli*, Milano, 2003, 408.

⁷ Sorge B., *San Benedetto, noi e l'Europa. La Civiltà Cattolica*, 2(3115), 1980, 13.

⁸ Chamedes G., *The Vatican and the Making of the Atlantic Order, 1920-1960*, PhD Thesis, 2013, 283-313.

⁹ Kertzer D.I., Phayer, M., *Pius XII, the Holocaust, and the Cold War*, *The American Historical Review*, 114(2), 2008, 505-506.

¹⁰ Moravcsik A., *Charles de Gaulle and Europe: The New Revisionism*, *Journal of Cold War Studies*, 14(1), 2012, 53-77.

ლიკური მოძღვრების საფუძვლები“),¹¹ რომელშიც წმინდა მამა ამტკიცებდა ქრისტიანობის შეურიგებლობას კომუნიზმთან. მასში, აგრეთვე, გაკიცხულნი იყვნენ ის ადამიანები, განსაკუთრებით კი მმართველები, ვინც მხარს უჭერდნენ ამ იდეოლოგიას.¹²

პიუს XII პონტიფიკატის დროს, კომუნიზმის საფრთხე სერიოზულად გაიზარდა: 1949 წელს კომუნისტური რეჟიმი დამყარდა ჩინეთში; საბჭოთა კავშირში კიდევ უფრო გაძლიერდა სტალინის მმართველობა; იტალიაში ყველაზე ძლიერი კომუნისტური პარტია არსებობდა მთელი ევროპის მასშტაბით.¹³ ამ ვითარების გათვალისწინებით, ხსენებულ დოკუმენტში პაპი წერდა, რომ „რელიგიურ და მორალურ სფეროში ადამიანების – და უპირველეს ყოვლისა, ეკლესიის გულწრფელი და ერთგული შვილების – უთანხმოებათა და ცდომილებათა საფუძველი და მიზეზი ყოველთვის უძლიერესი ტკივილი იყო, დღეს კი უფრო ცხადად ვხედავთ, როგორ ილახება ყოველი მხრიდან ქრისტიანული კულტურის პრინციპები“¹⁴. ეს ნიშნავს, რომ პაპის აზრით, კომუნიზმის გავრცელება პირდაპირი საფრთხე იყო ქრისტიანული ცივილიზაციისათვის.

იმავე დროს, მეორე მსოფლიო ომის დასრულების მომდევნო წლებში, პიუს XII კომუნიზმში ხედავდა კათოლიკე ეკლესიის ნამდვილ მტერს, იმ მიზეზის გამოც, რომ კომუნისტური ორბიტის ქვეყნებში – პოლონეთში, უნგრეთსა და იუგოსლავიაში – ეკლესიის მრავალი მაღალიერარქი დაპატიმრებული ან დევნილი იყო.¹⁵ ხოლო იტალიის 1948 წლის არჩევნების დროს წმინდა საყდარს

¹¹ შუაღ., Pio XII. Lettera Enciclica, Humani Generis, 1950, Libreria Editrice Vaticana, 1.

¹² იქვე, 32.

¹³ Chamedes G., The Vatican and the Making of the Atlantic Order, 1920-1960, PhD Thesis, 2013, 252-282.

¹⁴ Pio XII. Lettera Enciclica, Humani Generis, 1950, Libreria Editrice Vaticana, 8.

¹⁵ Gallagher C.R., Vatican Secret Diplomacy: Joseph P. Hurley and Pope Pius XII, Yale University, 2008, 154-175.

ძლიერ აშინებდა სახალხო დემოკრატიული ფრონტის¹⁶ პოზიციები¹⁷.

ამგვარ გარემოში, 1949 წელს პაპმა ისტორიული აქტი გამოაქვეყნა: ეკლესიიდან კომუნისტები განკვეთა. აღნიშნული გადაწყვეტილება პირთა რამდენიმე კატეგორიას ეხებოდა:

- ვინც კომუნისტურ პარტიაში ჩაენერებოდა და მხარს დაუჭერდა მას;
- ვინც დაბეჭდავდა, გაავრცელებდა და წაიკითხავდა იმ წიგნებს, გამოცემებს თუ ჟურნალებს, რომლებიც მხარს უჭერდა კომუნისტების დოქტრინასა და საქმიანობას;
- ქრისტიანებს, რომლებიც პირველ ორ პუნქტს უარყოფდნენ, მიეცემოდათ საეკლესიო საიდუმლოები (საკრამენტები);
- ქრისტიანები, რომლებიც აღიარებდნენ მატერიალისტურ და ანტიქრისტიანულ კომუნისტურ დოქტრინას და მითუმეტეს, რომლებიც დაიცავდნენ და გაავრცელებდნენ მას, წმინდა საყდრის მიერ კათოლიკური სარწმუნოებიდან განიკვეთებოდნენ.

კომუნიზმის მიმართ პაპის ასეთი კრიტიკული დამოკიდებულების მიუხედავად, 1952 წლის თებერვალში სტალინი წმინდა საყდარსა და საბჭოთა კავშირს შორის დაახლოებას შეეცადა. მოლაპარაკებები ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზე იყო, როდესაც 1953 წლის მარტში სტალინი გარდაიცვალა და მასთან ერთად ხსენებული პროექტიც დასამარდა. ასეთი შეთანხმება რომ მიღწეულიყო, ზოგიერთის წარმოდგენით, ეს იქნებოდა შესაძლებლობა, რომ ეკლესიას ეშუამდგომლა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და იდეოლოგიურ დონეზე და ხელი შეეწყო საერთაშორისო სტაბილიზაციისათვის.

¹⁶ მემარცხენე პოლიტიკური გაერთიანება, რომელშიც კომუნისტები და სოციალისტები შედიოდნენ.

¹⁷ Strang G.B., *From Fascism to Democracy: Culture and Politics in the Italian Election of 1948*, University of Toronto Quarterly, 75(1), 2006, 437-438.

IV. წმინდა საყდარი და „ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია“

იტალიელი პოლიტიკოსები, როგორც არ უნდა ყოფილიყო მათი ორიენტაცია, ყოველთვის ითვალისწინებდნენ წმინდა საყდრის პოზიციებს იტალიასთან მიმართებით. ეს განსაკუთრებით ეხებოდა ალჩიდე დე გასპერის ინიციატივით დაფუძნებულ „ქრისტიანულ-დემოკრატიულ პარტიას“, რომელიც მალევე იქცა „კათოლიკე ეკლესიის პარტიად“.¹⁸ განსაკუთრებით არჩევნების პერიოდში ქრისტიან-დემოკრატებისათვის სასიცოცხლო იყო კათოლიკური სამღვდელოების, ორგანიზაციებისა და დანესებულებების აქტიური მხარდაჭერა, რაც შემდეგ 1948 წლის 18 აპრილის პოლიტიკურ არჩევნებში გამარჯვებით აღინიშნა.

1952 წელს რომში აქტიური კომუნისტური ელექტორატის შიშმა გააძლიერა ვატიკანის ინტერესი „ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტიის“ საქმიანობის მიმართ. კათოლიკეთა პოლიტიკური ერთიანობა მოითხოვდა საეკლესიო ერთსულოვნებასაც ქრისტიან-დემოკრატების გვერდით, განსაკუთრებით არჩევნების დროს. ასეთი იყო პიუს XII ნებაც, რომელიც აღნიშნული პარტიის მიმართ მხარდაჭერას არ იშურებდა. დე გასპერი ყველაფერს აკეთებდა იმისათვის, რომ ეკლესიას მხარი დაეჭირა ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტიისათვის,¹⁹ ხოლო პაპ პიუს XII, რომლის თავის ტკივილიც აღმოსავლეთ ევროპაში კომუნისმის გავრცელება იყო, უფრო მტკიცე მხარდაჭერა უნდა მოეპოვებინა ეკლესიის საერთაშორისო იდეების მიმართ (რათა უფრო ქმედითად ებრძოლა კომუნისმთან).

პიუს XII ქრისტიანული მოძღვრების ცენტრალურ როლს ამტკიცებდა სოციალური წყობის მშენებლობაში, რაც ადამიანის

¹⁸ Warner C.M., *Christian Democracy in Italy: An Alternative Path to Religious Party Moderation*. Arizona State University, 19(2), 2012, 256-276.

¹⁹ დე გასპერსა და პაპს შორის გარკვეული დაპირისპირებაც არსებობდა. 1952 წლის ივნისში, დე გასპერიმ ოჯახთან ერთად აუდიენცია ითხოვა პაპთან (თავისი ქორწინების 30 წლისთავზე, ხოლო მისი ქალიშვილი ლუჩია უკვე მონაზვნად იყო აღკვეცილი), რომლისგანაც უარი მიიღო. Cau M., *Alcide De Gasperi: A Political Thinker or a Thinking Politician?*, *Modern Italy*, 14(4), 2009, 431-444.

უფლებათა საერო ხედვას უპირისპირდებოდა.²⁰ წმინდა საყდარი კი ქრისტიან-დემოკრატებს კათოლიკეთა ერთადერთ პარტიად მიიჩნევდა და მის ხელმძღვანელობას აკისრებდა პასუხისმგებლობას, კათოლიკე ეკლესიის სწავლება (მაგისტერიუმი) კონკრეტულ პოლიტიკურ ინიციატივად ექცია.

ეკლესიას თავი უნდა აერიდებინა დასავლეთზე გადამეტებული ორიენტაციისათვის, მაშინ, როდესაც აღმოსავლეთში იდეენუბოდა. ის უნდა დაყრდნობოდა თავის მორწმუნეებსა და მათ მობილიზაციას: ეკლესიასა და ხალხს შორის ამგვარი კავშირის მნიშვნელობას განსაკუთრებით აღნიშნავდა პაპი პიუს XII. იგი აყენებდა იმ ცივილიზაციის წინადადებას, რომლის საფუძველიც კათოლიკე ეკლესია იყო. ქრისტიანული დემოკრატიის გაძლიერება იტალიაში, კათოლიკეთა ყოფნა დასავლეთის დემოკრატიებში, 1957 წლის რომის ხელშეკრულებებით დაწყებული გაერთიანების პროცესი, კათოლიკური მოძრაობის გაძლიერება ის მნიშვნელოვანი ნაბიჯები იყო, რომლებსაც ხელახლა უნდა შექმნა დასავლეთი ქრისტიანული გაგებით.

V. პიუს XII ევროპული პოლიტიკა

პაპ პიუს XII მაგისტერიუმი განსაკუთრებით გამდიდრდა მეორე მსოფლიო ომის მომდევნო წლებში. თუმცა, ჯერ კიდევ თავის პირველ ენციკლიკაში – *Summi Pontificatus* („პონტიფიკატის პროგრამის შესახებ“),²¹ რომელიც 1939 წლის 20 ოქტომბერს გამოაქვეყნა, საუბრობდა საერთაშორისო მდგომარეობის დრამატულ ხასიათზე (თვე-ნახევრით ადრე ნაცისტური გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს). დოკუმენტში აგრეთვე გაკიცხული იყო ფაშისტური, ნაცისტური და კომუნისტური იდეოლოგიის სახელმწიფოები.²²

²⁰ Rychlak R.J., Pope Pius XII on Social Issues. University of Notre Dame, 2019, 108-135.

²¹ Pio XII, Lettera Enciclica Summi Pontificatus, 1939, Libreria Editrice Vaticana.

²² იქვე, 60.

1941 წლიდან მოყოლებული, ყოველ 24 დეკემბერს პიუს XII მნიშვნელოვანი რადიოუნწყებით მიმართავდა მთელ მსოფლიოს, რომლის დროსაც ეხებოდა სახელმწიფოთა შიდა წესრიგის, საერთაშორისო ურთიერთობათა ეთიკისა და მსოფლიო კონფლიქტის შემდგომი ახალი საერთაშორისო წესრიგის დამყარების თემებს.²³

პიუს XII მაგისტერიუმსა და საქმიანობაში, ძლიერი ანტიკომუნისტური დამოკიდებულების გარდა, შეინიშნებოდა დემოკრატიის დამყარების მტკიცე იდეალი, რომელიც, აგრეთვე, გულისხმობდა პიროვნების ღირსებისადმი პატივისცემასა და მშვიდობის განმტკიცებას (სწორედ აღნიშნული თემები განიხილებოდა მის საშობაო რადიოუნწყებებში).²⁴ თავის სწავლებაში პაპი მტკიცედ უჭერდა მხარს ერთიანი ევროპის იდეას, რომელიც იქნებოდა თავისუფალი ხალხების გაერთიანება და რომელიც, იმავე დროს, იფიქრებდა ჩაგრულ ხალხებზეც.²⁵ რასაკვირველია, პიუს XII ფიქრობდა ევროპაზე, რომელიც ქრისტიანობასა და კათოლიკე ეკლესიას დაეფუძნებოდა.

1952 წელს, რომის უმაღლესი პონტიფიქსი ამტკიცებდა, რომ ევროპული კულტურა არ უნდა გაენადგურებინა მატერიალისტურ კულტურას, რისთვისაც საჭირო იყო, მისი აზრით, „ქრისტიანული და კათოლიკური ძალა“.²⁶ ამგვარი ხედვა, რომელიც რელიგიური და დოქტრინული თვალსაზრისით ძალზე ხისტია, მრავალ დოკუმენტშია წარმოდგენილი.

იმ უნივერსალისტური ტენდენციის გვერდით, რომელიც გულისხმობდა პაპის მისიონერულ ინტერესს ახალი ქვეყნების

²³ შეად., Pio XII, Radiomessaggio di Pentecoste, 1941, Libreria Editrice Vaticana; Pio XII, Radiomessaggio Natalizio, 1941, Libreria Editrice Vaticana; Pio XII, Radiomessaggio Natalizio, 1942, Libreria Editrice Vaticana.

²⁴ შეად., Pio XII, Radiomessaggio Natalizio, 1942, Libreria Editrice Vaticana; Pio XII, Radiomessaggio Natalizio, 1943, Libreria Editrice Vaticana; Pio XII, Radiomessaggio Natalizio, 1944, Libreria Editrice Vaticana.

²⁵ Pio XII, Discorso ai Partecipanti al Congresso d'Europa, 1957, Libreria Editrice Vaticana.

²⁶ Pio XII, Lettera alla Presidente del XIII Congresso delle Donne Cattoliche di Germania, "Acta Apostolicae Sedis", XXXIV (1952), 717s.

მიმართ სხვა კონტინენტებზე (აფრიკასა და აზიაში),²⁷ პიუს XII ძალზე გამოკვეთილი ევროცენტრული და დასავლური ორიენტაცია ჰქონდა, ძირითადად იმ ქვეყნების მიმართ, რომლებიც ევროპული გაერთიანების პოლიტიკურ ინსტიტუციებს ასხამდნენ ხორცს. 1947 წელს, როდესაც პარიზში მარშალის გეგმის განსახილველად საგარეო საქმეთა მინისტრების კონფერენცია მოეწყო, პიუს XII მტკიცე მხარდაჭერა გამოუცხადა ევროპული გაერთიანების შექმნას და ევროპელი ხალხების ერთიანობას.²⁸ პაპს კარგად ესმოდა, რომ დიდი სირთულეები და წინააღმდეგობები შეხვდებოდა „ევროპული სულის“ განხორციელებას.

პაპმა მრავალჯერ მიმართა იმ ადამიანებს, რომლებიც ევროპეისტულ მოძრაობაში იყვნენ ჩართულები, ასევე, სხვადასხვა უწყებასა და დაწესებულებას: მათ შორის იყო ქვანახშირისა და ფოლადის ევროპული გაერთიანება, რომელიც ევროპული ინტეგრაციის პირველი ინსტიტუტი იყო; ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება; ატომური ენერჯის ევროპული გაერთიანება (ევრატომი), დასავლეთ ევროპის კავშირი და ევროპის საბჭო.²⁹ პიუს XII აქტიურად თანამშრომლობდა იმ კათოლიკე პიროვნებებთანაც, რომლებიც პრაქტიკაში ახორციელებდნენ ერთიანი ევროპის იდეალს, როგორებიც იყვნენ – დე გასპერი (იტალია), შუმანი (საფრანგეთი) და ადენაუერი (გერმანია).

პიუს XII პროევროპული პოლიტიკა ცხადი იყო მაშინაც, როდესაც წმინდა საყდარი მტკიცედ უჭერდა მხარს იმ „საერო“ ინიციატივებს, რომლებიც ნიშანდობლივად ქრისტიანული იდეალებით არ იყო შთაგონებული. მაგალითად, ევროპის კონგრესი და ფედერალისტთა ევროპული კავშირის II საერთაშორისო კონგრესი 1948 წელს.³⁰ ამგვარი პოლიტიკური კურსის გათვალისწინებით,

²⁷ შეად., Pius XII, *Fidei Donum*, 1957, Libreria Editrice Vaticana.

²⁸ Brailean T., Ploeanu A.P., *Catholic Social Teaching and the Origins of European Union*, CES Working Papers, 6(24), 19.

²⁹ Nelsen B.F., Guth J.L., *Roman Catholicism and the Founding of Europe: How Catholics Shaped the European Communities*. Furman University, 2003, 10.

³⁰ Colen J., Moreira P., *La Fuite en Avant? The Rhetoric of Fear and the European Construction*, *Revista Diacritica* 29(2), 2015, 218-230.

1950 წელს პაპი ამტკიცებდა: „პანევროპული იდეა, ევროპის საბჭო და სხვა მოძრაობები კვლავაც იმ საჭიროების გამოხატულებაა, რომ პოლიტიკურად და ეკონომიკურად მოისპოს ან სულ მცირე, შერბილდეს ძველი გეოგრაფიული საზღვრების სიხისტე“³¹. ევროპელი ხალხების კავშირი განიხილებოდა იმ საყრდენად, რომელზეც უნდა დაშენებულიყო მომავალი მშვიდობიანი მსოფლიო. პიუს XII ქრისტიანულ ევროპაში ისტორიულ მისიას ხედავდა.

თავისი პონტიფიკატის დასასრულს, 1957 წელს, მას შემდეგ, რაც ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება შეიქმნა, პაპმა პიუს XII თავისი ცნობილი, პოლიტიკური შინაარსის მქონე სიტყვით მიმართა ევროპის კონგრესის მონაწილეებს: „იმის გათვალისწინებით, რომ ეს გაერთიანება ხასიათდება გარკვეული შეზღუდვებით ეკონომიკურ სფეროში, თავისი საქმიანობის სფეროს გაფართოებით მას მაინც შეუძლია თავისი წევრი-სახელმწიფოები გაათვითცნობიეროს თავიანთ საერთო ინტერესებში. ბუნებრივია, ამგვარი ცნობიერება თავდაპირველად მხოლოდ მატერიალურ წყობაში იარსებებს, მაგრამ, თუკი მცდელობა წარმატებული იქნება, იმ სფეროებსაც მოიცავს, რომლებიც მორალურ და სულიერ ფასეულობებს ეხება“³². შემდეგ საუბარი ეხება ფუნდამენტურ იდეას ევროპის შესახებ, რომელიც პონტიფექსთა მაგისტერიუმშიც განვითარდა: „თუკი სიმართლეა, რომ ევროპისათვის ქრისტიანობის უწყება იყო ცომში საფუარის მსგავსი, რომელიც მუდამ მოქმედებდა და აფუებდა მასას, არანაკლებ სიმართლეა ისიც, რომ იგივე უწყება – დღესაც, გუშინდელის მსგავსად, – რჩება ყველაზე ფასეულ საუნჯედ, რომელიც მას მიეცა. პიროვნების ფუნდამენტურ თავისუფლებათა ცნებითა და გამოყენებით, ამ უწყებას შეუძლია ამტკიცოს ოჯახისა და ეროვნული საზოგადოების მოქმედებათა ძალა და მთლიანობა, ხოლო ზეეროვნულ გაერთიანებაში შეუძლია უზრუნველყოს კულტურული განსხვავე-

³¹ Pio XII, Allocuzione ai Partecipanti al I Congresso Internazionale di Diritto Privato, “Il Diritto Ecclesiastico”, I, 1950, 685.

³² Pius XII, Discorso di Sua Santità Pio PP. XII, ai Partecipanti al Congresso d'Europa, 1957, Libreria Editrice Vaticana, 8.

ბებისადმი პატივისცემა, შერიგებისა და თანამშრომლობის სულისკვეთება“³³.

VI. კათოლიკური იდენტობა და ევროპული ინტეგრაცია

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ წლებში, ევროპული ინტეგრაციის მცდელობათა უკან მდგარ მთავარ პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენდნენ კათოლიკეები და ქრისტიანულ-დემოკრატიული მსოფლმხედველობის პარტიები. საერთაშორისო ეკონომიკის მოთხოვნებმა, სავაჭრო ინტერესებმა და ცივი ომის პოლიტიკამ ევროპას ბიძგი მისცა გარკვეული სახის ეკონომიკური და პოლიტიკური თანამშრომლობისკენ, მაგრამ სწორედ კათოლიკეები იყვნენ, ვინც ინტეგრაციას ზეეროვნული ხასიათი მისცეს³⁴.

კათოლიკური თეოლოგია, ორგანიზაცია და პოლიტიკა უზრუნველყოფდა კათოლიკეთა მხარდაჭერას ევროპული ერთობის იდეისადმი. კათოლიკური უნივერსალიზმი ხელს უწყობდა ერთიანი კაცობრიობის ახალ ხედვას, რომელიც თავისუფალი იქნებოდა ნაციონალიზმის ძალადობრივი დაყოფებისგან. ნმინდა საყდარი მტკიცედ უჭერდა მხარს ევროპის ფედერალურ მოწყობას, ხოლო პაპი პიუს XII განსაკუთრებით იყო დაინტერესებული ევროპული ერთობის განხორციელებით. მან პირველად გამოიყენა ტერმინი „ევროპის კავშირი“, 1948 წლის 2 ივნისის ჰააგის კონფერენციის შემდეგ, რომელსაც პაპის წარმომადგენელიც ესწრებოდა³⁵.

პაპის გამოსვლების უპირველეს მიზანი იყო, ევროპისათვის შეეხსენებინა, რომ ამ უკანასკნელს ქრისტიანობისა ჰმართებდა, ვინაიდან სწორედ ქრისტიანობა იყო მისი იდეალებისა და ფასე-

³³ იქვე.

³⁴ Nelsen B.F., Guth J.L., *Roman Catholicism and the Founding of Europe: How Catholics Shaped the European Communities*, Furman University, 2003, 5.

³⁵ Maillard S., *The Vatican's Outlook on Europe: From Firm Encouragement to Exacting Support*. Notre Europe, Jacques Delors Institute, Policy Paper, No.135, 2015, 4.

ულობების წყარო.³⁶ იგი, აგრეთვე მოუწოდებდა, რომ შექმნილიყო ერთიანი ევროპა, რომლის ცენტრშიც ეკლესია იდგებოდა. 1957 წელს მან ევროპის კონგრესს მიმართა, ევროპისათვის აეშენებინათ „ამქვეყნიური სახლი, რომელიც გარკვეულწილად ღმერთის სასუფევლის მსგავსი იქნებოდა“³⁷. წმინდა მამამ ცხადად მიანიშნა ევროპის კათოლიკეებს, რომ მათი მისია იყო, ყოველგვარი შესაძლო გზით მხარი დაეჭირათ ევროპული ინტეგრაციისთვის. კათოლიკობა საერთო კულტურას აძლევდა ერების ინტეგრაციულ ჯგუფებს, ხოლო ქრისტიანული დემოკრატია პოლიტიკურ პროგრამასა და სტრატეგიას იძლეოდა. ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტიები, რომლებსაც „კათოლიკური“ საარჩევნო ბლოკები უმაგრებდნენ ზურგს კათოლიკურ ქვეყნებში, მალევე მოვიდნენ ხელისუფლებაში ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა, გერმანია, საფრანგეთი, იტალია და ბენილუქსი.³⁸ ამ პერიოდში ხელისუფლების სათავეში მოვიდნენ ადენაუერი (გერმანია), შუმანი (საფრანგეთი) და დე გასპერი (იტალია), რომლებმაც კათოლიკურ უნივერსიტეტებში მიიღეს განათლება და რომლებიც ინტეგრირებული ევროპის შექმნისთვის იღვწოდნენ (ყან მონესთან ერთად, რომელიც ნომინალური ფრანგი კათოლიკე იყო).³⁹

კათოლიკური რწმენა ერთობის/თანაცხოვრების განცდასაც იძლეოდა, რაც დიდ გავლენას ახდენდა ლიდერებზე. მაგალითად, საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი, რობერ შუმანი, ომის შემდგომ დღის წესრიგში წინა პლანზე აყენებდა ინტეგრაციას, როგორც თავისი სურვილის გამოხატულებას, რომ გერმანიას და საფრანგეთს – ქრისტიანულ ერებს – ერთმანეთისთვის ეპატი-

³⁶ შეად., Pius XII, Discorso di Sua Santità Pio PP. XII, ai Partecipanti al Congresso d'Europa, 1957, Libreria Editrice Vaticana, 6.

³⁷ Pius XII, European Union: An Address of Pope Pius XII to the Congress of Europe, June 14, 1957, The Pope Speaks, Vol. 4 (Summer 1957), 204.

³⁸ Mudde C., The Party Family and Its Study. Annual Review of Political Science, 1(1), 1998, 116.

³⁹ იხ., Fondazione de Gasperi, Unione Europea, storia di un'amicizia, Adenauer, De Gasperi, Schuman, Bologna, 2017.

ებინათ და შერიგებულიყვნენ.⁴⁰ ამდენ ძლიერ კათოლიკე პოლიტიკოსს, რომლებიც მხარს უჭერდნენ ევროპის ფედერაციულ მოწყობას, ზურგს უმაგრებდა პაპი. რასაკვირველია, ეს იყო არა რაიმე სახის შეთქმულება, არამედ მსგავსი მსოფლმხედველობა, რომელმაც კათოლიკეები საერთო პოზიციაზე დააყენა.

VII. წმინდა საყდარი, შუმანის დეკლარაცია და რომის ხელშეკრულებები

1950 წელს პაპი პიუს XII ენთუზიაზმით მიესალმა „შუმანის დეკლარაციას“, ხოლო 1957 წელს – რომის ხელშეკრულებათა ხელმოწერას.⁴¹ პაპისთვის რთული იყო თავისუფლად მოქმედება იმის გათვალისწინებით, რომ წმინდა საყდარი, სხვების მსგავსად, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს ვერ მიიღებდა, მას შეეძლო დაედგინა გარკვეული პრინციპები, მაგრამ დიპლომატიური ინიციატივების წარმოდგენა ნაკლებად ხელენიფებოდა. თუმცა, წმინდა მამამ იცოდა, რომ შეეძლო ქრისტიანულ მოძრაობებს (ქრისტიან-დემოკრატები) და კათოლიკე ლიდერებს (ადენაუერი, შუმანი, დე გასპერი) დაყრდნობოდა.

ერთ-ერთი ასეთი ცნობილი პიროვნება იყო ფრანგი კათოლიკე, ჟან მონე, რომლის შთაგონებითაც შეიქმნა 1950 წლის 9 მაისის შუმანის დეკლარაცია;⁴² მასში შემოთავაზებული იყო „ქვანახშირისა და ფოლადის“ ევროპა, რომელიც თანაბარ სიმაღლეზე დააყენებდა საფრანგეთსა და გერმანიას.⁴³ ქვანახშირისა და ფო-

⁴⁰ Nelsen B.F., Guth J.L., *Roman Catholicism and the Founding of Europe: How Catholics Shaped the European Communities*, Furman University, 2003, 19.

⁴¹ Chamedes G., *The Vatican and the Making of the Atlantic Order, 1920-1960*, PhD Thesis, 2013, 317-319.

⁴² Schuman R., *The Schuman Declaration*, 1994, 11-12, in: Nelsen, B. F., Stubb, A. CG., *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, Lynne Rienner Pub, 1994.

⁴³ იქვე.

ლადის ევროპული გაერთიანება სინამდვილედ იქცა 1952 წელს.⁴⁴ იმავე შეზღუდული ინტეგრაციის სტრატეგიამ ხელი შეუწყო რომის ხელშეკრულებათა ხელმოწერას 1957 წლის 25 მარტს.⁴⁵ ეკლესიის ხედვით, რომის ხელშეკრულებათა ძალით შექმნილი „ექვსეულის“ (გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ბელგია, ნიდერლანდები, ლუქსემბურგი) ევროპა არც დასრულებული პროექტი იყო და არც იდეალური. მაგრამ ამ ახალ გაერთიანებას, რომელსაც ექვსი ქრისტიანული ქვეყანა შეადგენდა, წინადადებულ ნაბიჯად მიიჩნევდნენ *Osservatore Romano*, (ვატიკანის ყოველდღიური გაზეთი) *Radio Vaticana* (ვატიკანის რადიო) და *Civiltà Cattolica* (იეზუიტების პერიოდული გამოცემა რომში).⁴⁶ მათი დახასიათებით, ეს იყო უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური მოვლენა მარადიული ქალაქის თანამედროვე ისტორიაში.

როგორც ცნობილია, ევროპის კონგრესის მთავარი შედეგი იყო ევროპის საბჭოს შექმნა (1949 წლის 5 მაისი), რომელიც მთავარ მიზნად ევროპის ხალხთა დემოკრატიული განვითარების ხელშეწყობას ისახავდა.⁴⁷ ამ ახალ საერთაშორისო ინსტიტუტთან წმინდა საყდარი დასაწყისიდანვე აქტიურად თანამშრომლობდა.⁴⁸ ზუსტად ერთი წლის შემდეგ, როგორც უკვე ითქვა, პაპი პიუს XII დიდი სიხარულით შეხვდა „შუმანის დეკლარაციის“ მიღებას,

⁴⁴ იხ., Glockner I., Rittberger B., The European Coal and Steel Community (ECSC) and European Defence Community (EDC) Treaties, Designing the European Union, 2012, 16-47.

⁴⁵ Vallecillo L., The Treaty of Rome EEC and EURATOM 1957. ABC Research Alert, 5(3), 2017, 20.

⁴⁶ შეად., Valente M., La Santa Sede e l'Europa unita, dalla Conferenza dell'Aja al Trattato di Maastricht (1948-1992), in: Leonardis M.D., Fede e Diplomazia, Le relazioni internazionali della Santa Sede nell'età contemporanea, Milano, 2014, 384-390.

⁴⁷ იხ., Guerrieri S., From the Hague Congress to the Council of Europe: Hopes, Achievements and Disappointments in the Parliamentary Way to European integration (1948-51), Parliaments, Estates and Representation, 34(2), 2014, 216-227.

⁴⁸ 1970 წელს, წმინდა საყდარმა თავისი საგანგებო წარმომადგენელი დანიშნა სტრასბურგში (მუდმივი დამკვირვებლის ფუნქციებით). იხ., Leustean L.N., Representing Religion in the European Union. A Typology of Actors, Politics, Religion and Ideology, 2011, 305.

ხოლო 1951 წელს – ქვანახშირისა და ფოლადის ევროპულ გაერთიანებას. ადენაუერის, შუმანისა და დე გასპერის პოლიტიკური საწყისები დიდ იმედებს უსახავდა პაპს კათოლიკური ფესვების მქონე ერთიანი ევროპის მშენებლობის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით.⁴⁹ იმავე დროს, კათოლიკეთათვის ევროპის ტული იდეის მნიშვნელობის კიდევ ერთი ნიშანი იყო 1956 წელს სტრასბურგში იეზუიტი მამების მიერ „ინფორმაციისა და ევროპული ინიციატივის კათოლიკური სამსახურის“ დაფუძნება.⁵⁰ 1957 წლის 11 ნოემბერს პიუს XII კასტელ-განდოლოში (პაპის სასახლე) უმასპინძლა ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანების დელეგატებს, შეაქო მათი ინიციატივა და წარმატებები უსურვა მომავალ საერთაშორისო თანამშრომლობაში⁵¹.

VIII. დასკვნა

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ და ცივი ომის განმავლობაში, რომის კათოლიკე ეკლესია და მისი უმაღლესი პონტიფიქსი – პაპი, ევროპაში ძლიერი მოთამაშე იყო. პოლიტიკურ და დიპლომატიურ დონეზე, ერთიანი ევროპის იდეის განხორციელებაში, მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა წმინდა საყდარი, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობების სუბიექტი. პაპი პიუს XII ყველანაირი საშუალებით – დიპლომატიურით, პოლიტიკურით, რელიგიურით, მორალურითა თუ პასტორალურით – ცდილობდა, ხელი შეეწყო ერთიანი ევროპის ფორმირებისთვის და ახალი ევროპული გაერთიანებებისათვის ქრისტიანულ-მორალური ფასეულობები დაედო საფუძვლად. უფრო კონკრეტულად, 1945-1958

⁴⁹ Nelsen B.F., Guth J.L., Roman Catholicism and the Founding of Europe: How Catholics Shaped the European Communities, Furman University, 2003, 16.

⁵⁰ Office Catholique d'information et d'initiative pour l'Europe (OCIPE). იხ., Leustean L., The Ecumenical Movement and the Making of the European Community, European History Quarterly, 46(1), 158-159.

⁵¹ La Croix international, The Treaty of Rome: "One of the most important events of the 1950s". <<https://international.la-croix.com/news/the-treaty-of-rome-one-of-the-most-important-events-of-the-1950s/4909#>> [25.03.2017].

ნლებში, ერთიანი ევროპის იდეის გასახორციელებლად წმინდა საყდრის მიერ გატარებულ „ლონისძიებებს“ ორი განზომილება ჰქონდა: პოლიტიკური და რელიგიური.

პოლიტიკურ განზომილებაში რამდენიმე ფაქტორი შეიძლება გამოიყოს: 1. წმინდა საყდარი, თავისი დელეგატებისა და წარმომადგენლების მეშვეობით, ესწრებოდა იმ მნიშვნელოვან შეხვედრებს, რომლებზეც მომავალი ევროპული გაერთიანების შექმნის ბედი წყდებოდა; 2. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში ხელისუფლებაში მოვიდნენ ქრისტიანულ-დემოკრატიული იდეოლოგიის პარტიები, რომლებსაც პაპის და ეკლესიის დიდი მხარდაჭერა ჰქონდათ და რომლებიც შთაგონებულნი იყვნენ ქრისტიანული ფასეულობებით; 3. მოცემულ პერიოდში წამყვანი დასავლეთ ევროპული სახელმწიფოების სათავეში მოვიდნენ კათოლიკე პოლიტიკოსები – ადენაუერი (გერმანია), შუმანი (საფრანგეთი) და დე გასპერი (იტალია), რომლებიც ხორცს ასხამდნენ ევროპულ ერთობას ქრისტიანულ საფუძვლებზე (თავიანთი კათოლიკური გამოცდილების საფუძველზე); ხსენებულ კათოლიკე ლიდერებს აქტიური თანამშრომლობა ჰქონდათ პაპ პიუს XII-თან, რომელიც ევროპული გაერთიანების აქტიური გულშემმატიკივარი იყო.

რაც შეეხება რელიგიურ განზომილებას: 1. უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია კათოლიკე ეკლესიის სოციალური სწავლება, რომელიც გამოხატულებას ჰპოვებდა, მათ შორის, ქრისტიანულ დემოკრატიაშიც; 2. ამ მხრივ, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ისეთი პრინციპები, როგორებიცაა სოლიდარობა (ერთობა ევროპულ ხალხთა შორის) და სუბსიდიარობა (ერთიანი ევროპის ფედერაციული მოდელი); 3. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია პაპ პიუს XII რელიგიურ-მორალური ხედვა, რომლის თანახმადაც, ერთიანი ევროპა უნდა ყოფილიყო ქრისტიანული ცივილიზაციის განსახიერება და შესაბამისი ჰუმანური ფასეულობების მატარებელი, მისი ერთ-ერთი უმთავრესი გამაერთიანებელი კი – კათოლიკე ეკლესია.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ წმინდა საყდარმა, როგორც პოლიტიკურმა (ვატიკანის ქალაქ-სახელმწიფო) და რელიგიურმა (რომის კათოლიკე ეკლესია)

მოთამაშემ, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ერთიანი ევროპის იდეის განხორციელებასა და ევროპული გაერთიანების ფორმირებაში, განსაკუთრებით კი, მისთვის ქრისტიანულ-დემოკრატიული საფუძვლების მიცემაში. პაპ პიუს XII პოლიტიკურ-დიპლომატიურმა ნაბიჯებმა და მისმა სოციალურმა სწავლებამ მეტად ღირებული წვლილი შეიტანა ევროპული ერთობისათვის თეორიულ-კონცეპტუალური ბაზისის შექმნაში, რამაც პრაქტიკული განხორციელება ჰპოვა ევროპის კათოლიკე „დამფუძნებელი მამების“ – ადენაუერის, შუმანისა და დე გასპერის – ევროპეისტულ პოლიტიკაში.